

Árni Olafsson svarar Høgna Hoydal:

Undirgrundin - eitt skúladømi, men um hvat?

Eftir míni uppfatan er júst undirgrundarmálið eitt skúladømi um eitt mál, ið er væl hagreitt frá føroyskari síðu. Eitt dømi um, at vit duga, tá ið vit vilja. At føroyingar væl kunnu taka dystin upp við umheimin, um vit skipa okkum væl og gera okkum ómak.

M.a. hetta er niðurstøðan hjá Árna Olafssyni, formanni í Oljuráðleggingarnevndini í einum aftursvari til grein hjá Høgna Hoydal, samfelagsfrøðingi í bløðunum herfyri.

Nýliga sá eg grein, sum Høgna Hoydal hevði í Dimmalætting 5. oktober. Greinin snúði seg um heimastýrisskipanina. Høgna hevur áður skrivað hugvekjandi greinir um slík mál, so eg settist at lesa við stórum áhuga. Eg kom brátt eftir, at ein týðandi partur av greininu snúði seg um undirgrundar- og oljumálið. Men tað, maðurin skrivur um hetta mál sær út til at hava lítið samband við veruleikan, sum eg kenni hann eftir at hava tikist við hetta málsókið seinastu 9 árin.

Høgna undirskrivur seg "samfelagsfrøðingur", so her væntar lesarin, at alt sum sagt verður, byggir á holla vitan, ið kann skjálprógvast. Av tí at roknast kann við, at tað sum ein samfelagsfrøðingur setur á prent um hetta mál verður tikið fyri fult, haldi eg tað vera neyðugt at koma við nøkrum viðmerkingum, bæði um sjálvt undirgrundarmálið fram til yvirtøkuna í 1992, og um tann oljupolitikk, ið fæddur er síðan.

Undirgrundarmálið fram til yvirtøkuna

Ein av undirvirkritunum í grein Høgna ljóðar: "Undirgrundin eitt skúladømi." Eg eri samdur við hann um, at soleiðis kann undirgrundarmálið væl uppfatast, men ikki um, hví so er.

Eftir míni uppfatan er júst undirgrundarmálið eitt skúladømi um eitt mál, ið er væl hagreitt frá føroyskari síðu. Eitt dømi um, at vit duga, tá ið vit vilja. At føroyingar væl kunnu taka dystin upp við umheimin, um vit skipa okkum væl og gera okkum ómak.

Í greininu fær lesarin at

vita, at undirgrundarmálið í heimastýrisslóginum er eitt so-nevnt "A-mál". Hetta er ein stór misskiljing. Var tað A-mál, kundi føroyska heimastýrið havt yvirtikið tað uttan víðari. So hevði yvirtøkan verið framd fyrstu ferð hon var samtykt á lögtingi í 1948. Og so var onki "undirgrundarmál" at skriva um. Tað sum gjørdi tað møgulegt at forða yvirtøku var sjálvandi, at málið er eitt B-mál, har samráðast skal um "hvorvið og í hvílkum umfang" málsókið skal yvirtakast.

Seinastu árin hava

summir hildið, at ein orsök til, at heimastýrisskipanin er farin at virka annarleiðis enn áður er, at ov fáir av teimum, ið ráða fyri borgum í Keypmannahavn, duga heimastýrisslóginu longur. Hetta mistakið hjá einum føroyskum samfelagsfrøðingi bendir á, at tað heldur ikki stendur ov væl til í Føroyum í so máta.

So er tað tilgongdin viðvíkjandi sjálvari yvirtøkuni. Hon hevur tókst mongum heldur duldarfull, og her er tí vítt rásarúm fyri gitingum. Gitingarnar hjá Høgna eru átøkar teimum flestu, ið eru sæddar í føroyskum bláðgreinum um málið.

Ferð eftir verður í føroyskum bláðum undrast á, hví danska stjórnin knappliga í einum herðindi av gávumildni gav føroyingum undirgrundina í 1992. Hetta er ein lógin hugburður. Náttúrligari mátti verið hjá føroyingum at gingið út frá, at vit »høvdu rætt« til at yvirtaka undirgrundina, og at tað tí bert var ein spurningur um tíð, fyrrrenn vit eisini fingur rætt til tess. Sæð úr hesum - føroyska - sjónarhorni er spurningurin tí ikki, hví vit vunu hesi rættindi í 1992, men heldur, hví vit ikki fingur tey fyrr!

Hví var danska stjórnin so trek, at hon sýtti fyri yvir-

Árni Olafsson: -Spurningurin er ikki, hví vit vunu rættindini til at yvirtaka undirgrundina í 1992, men heldur, hví vit ikki fingur tey fyrr.

tøku í seytjan ár, frá lögtingssamtíktini í 1975 til heystið 1992?

Vit føroyingar hava ofta lyndi at hugsa út frá eini reit "farsentriskari" heimsuppfatan, har vit uppfata okkum sjálvar sum høvudsleikarar í øllum, sum vit koma út fyri, og ikki

geva okkum far um, at hesin lítil óyggjabólkur fjart frá heimins maktmiðdeplum aloftast bert er ein finna í størri talvi. Hetta ger tað ofta trupult at skilja søguligar hendingar, ið tiskil ofta verða útlagdar sum prógv um, at ein ónd verð, oftast í donskum hami, finnur serliga frægd í at pína og plága okkum føroyingar. Eg hevði vónað, at nýttbúin samfelagsfrøðingur betur megnaðu at lyfta seg upp um slíkar áskoðanir.

Tá ið ein stórir meirluti á lögtingi av nýggjum kravdi undirgrundina yvirtakna, skrivaðu vit 1975, beint eftir ta fyrstu oljukreppuna, har Danmark - eins og Føroyar - hevði kent sviðan av at vera bundið av ojuinnflutningi. At gera Danmarkina sjálvbjargna við kolvetni var nú eitt hjartamál hjá donsku stjórnini. Til tess hóskaði miðstýring av øllum oljuvirksemi. Samstundis vóru fyrrreikingarnar til heimastýri fyri Grønland farnar í gongd. Føyr grunaði nakað um olju undir Føroyum um tað mundið. Vanlig hugsan var framvegis, at her var bert basalt. Men, Grønland varð hildið at goyma olju. Tað var tí Grønland, ið fekk at vita frá Anker Jørgensen, at her var onki at rafla um, og fyri ikki at skapa forðmi, fingur Føroyar somu viðferð.

Og nú er tað vit koma til skúladømið.

Landsstýrið, ið sat 1985-

88, hevur fingið marga skóluna, og ikki altíð av órøttum, men í undirgrundarmálinum bar tað seg fyrimyndarliga at. Tað gav sær stundir og setti pening og manning av til sakkonar arbeiðshólkur at kanna tær donsku lögfrøðiligu grundgevingarnar og at kanna alt, ið talaði fyri og ímóti yvirtøku av hesum B-máli. Í august 1988 kundu føroyingar fara væl fyrirreikaðir á fund við ríkisstjórnina, bæði við politiskum fastleika og við sterkum argumentum, bæði lögfrøðiligt og politiskt. Millum politisku argumentini var sjálvsagt eisini tað, ið Høgna er inni á, tá ið hann roynir at kollgita Poul Schlüter, nevniliga at tann naggatódn, ið danska stýringin fyri yvirtøku hevði fingið í málið, heldur ikki gagnaði restini av ríkinum. Tá sá stjórnin, at hon noyddist at fara í realitetssamráðingar við føroyingar. Fylgjandi landsstýri hildu somu kós. Í 1991 var føroysk-donsk embettismannanevnd sett at kanna ymsar loysnir. Hon arbeiðdi so langt sum hon kundi innan teir karmar, politikkararnir høvdu sett, og tá ið hon ikki slapp longur, beindi hon málið aftur til politikkararnar til viðgerðar. Málið varð sostatt búnað væl og virðiliga tíðina fram til tann minniliga fundin 11. september 1992, tá ið Poul Schlüter boðaði frá, at hann hevði gjørt av at eftirlíka ynskinum um yvirtøku.

Onki av tí, eg omanfyri havi greitt frá er nakað loyndarmál. Frágreiðingarnar frá serfrøðinganevndum landsstýrisins 1987-88 eru til skjals á Landsbókassavnið, og greitt er í høvudsdráttum frá tilgongdini í undirgrundarmálinum, bæði í tí frágreiðing, ið fyrra oljuráðleggingarnevndin læt frá sær á jóanskeið 1993 og í viðmerkingunum til uppskot landsstýrisins til lóg um forkanningar, ið lóg varð fyrri tingið sama heyst. Og tibetur eru teir flestu av teimum meðvirkandi enn á lívi og kunnu spyrjast.

Av tí at undirgrundarmálið var eitt B-mál, var onki tí hindurs fyrri, at ríkisstjórnin setti treytir fyri yvirtøkuni. Tað er sæð áður í B-málum. Hon kundi t. d. sett krøv viðv. veitingartrygd til aðrar ríkispartar, ella um framhjárættindi til danskur vørur og tenastur. Men í 1992 var Danmark umleið sjálvbjargið við kol-

Gong er ikki komin á leitarnar. Tað, sum fer fram í lóguni eru forkanningar og, slíkar geva ongan rætt til eftirfylgjandi oljuframleiðslu skrivur Árni Olafsson. Slík forkanningarloyvi eru m.a. loyvi til at skjóta seismikk. Tilvildarlaga vald mynd. Jan